

FAlegre (*AlcM*) i després en cançons populars: «nos n'irem a la montanya / deixarem l'ombra del pi, / nos n'irem a terra plana / a l'ombreta de l'oliu» (MilàF, *Romlo.*, 1882, 421, recollida a Prats de Molló per Verdager), «sus de l'oliu s'estava l'oliva - sota l'oliva s'estava el galan» (ib., 200E, tornada del romanç de *Les joies de boda*, recollida a Banyes d'Arles); Grandó inclou oliu en el seu breu *Vocab.* amb aquest refrany, «l'oliu crema tot viu» (*Misc. Fabra*, 197),³ i és freqüent en l'obra del rossellonès J. Sebastià Pons (*Antol.*, 17, 19; *Canta Perdiu*, 14); JCoromines té anotat *əplíys* a Vingrau, Perestortes i Òpol (1960) i com a nom d'unes partides: *Camp de l'Oliu* a Taretac (Conflent), *əls kinz ulíys* a Tesà, el *Camp dels Tres Olius* a Montesquiu (Vallespir), *la Torre de l'əliu* a la muralla de Peratallada (Baix Emp.) i *əl podró də l'əliu* (id.)⁴ prové del ll. vg. OLIVUS id. (tret del ll. cl. OLIVA 'oliva', 'olivera'), que va deixar descendència en cast. *olivo*, it. *olivo* (*ulivo*) i en part del Llenguadoc. En català primitiu devia tenir més extensió, car apareix petrificat en la toponímia: *Olius*, nom d'un poble en el Solsonès (potser *S'Olius* que és el nom d'un llogaret prop de Sta. Crist. d'Aro, Baix Emp.), i en el compost *Montoliu*, nom de diversos pobles (*Montoliu de Lleida*, ~ de Segarra, *Castell de Montoliu*) i de família ben coneguda.

Olivada: segons *AlcM* significa 'oliverar' a Arbeca (Garr.) i 'menjada' a Menorca. *Olivaire* 'venedor d'olives', 'olivater' [Lab. 1840; *DFa.*]. *Olival* 'oliverar' [Alguer]. *Olivam* 'gran quantitat d'olives' [Mall., Men., *AlcM*].

Olivar 'oliverar' [doc. del S. XIII, *AIEC* I, 305; *Cost. Tort.*, ed. Oliver, pp. 124, 128; a. 1312, *BABL* XII, 203; 1507, Busa-Nebr.; 1575, *TbPu.*: «oliuar o lloc de oliueres» (p. 52); *DTol.*, Lacav. 1696; Lab. 1840; *DFig.*; Escrig (1851); avui es dona poc més o menys en tot el Principat, País Val. i a les Balears; *CostManc.* I, p. 144, fa constar que *olivar* i *oliver* id. són els mots usuals a l'Empordà i Garrotxa; JCoromines va anotar-lo en els següents llocs de l'Emp.: Marçà, Espolla (1958), Cadaqués (1964); la forma *olivarét* a Pals (1958); una variant *vilar* < (*o*)*livar* (amb metàtesi de consonants) es dona a la zona d'Alt Maestrat i Ports de Morella; JCoromines la va registrar a Tírig, i a les Coves de Vinromà el nom de la partida *bilá de la Mare Déu* (en el Pou de Cània), 1961, *lo bilá gros* a Vilanova d'Alcolea i *el bilaret* del Mas de Llepús a Fonollosa de Vallibona, *los Vilarets* a Herbés].⁵ *Olivar-se* 'alçar-se bultlofes en el pa en coure's, per refredament de la pasta durant la fermentació' [ja en Belv. 1805; Lab. 1840; Escrig; *DAG.*, *DFa.*; *AlcM* el dona com a mot propi de Val. avui dia]; aquesta acceptió apareix en castellà des del *DAut.* i el substantivat *olivado* «las manchas que se levantan quando se cuece el pan» (ja en APal., a. 1490); en català *oliva* id. (supra); seria natural relacionar-los amb *oliva* per la forma de les bombolles, que endemés, segons *AlcM*, són negreses.⁶ *Olivarda*, *olivardeta*, *olivardó* (infra). *Olivater*, -era, adj., com en *comarques olivateres*, on abunden els olivars (*DAG.*, *DFa.*); *olivari*, -aria (*DFa.*)⁶

Olivassa 'resaigües de l'oliva' (anotat per JCoromines a L'Albagés, Garr., 1935). *Olivastre* 'ullastre', *olivastró* id. (Escrig); s'usen en parts de València; JCoromines té anotat *Toll de l'olibástre* a Olocau (Camp de Llíria, 1963); segons l'esmentat diccionari *olivastrina* es diu de l'oliva que fa l'ullastre. *Olivater*, -a, 'collidor d'olives' (*DAG.*, *DFa.*).

Oliveda 'oliverar' (prové d'una forma femenina corresponent a *olivetum* 'camp plantat d'oliveres', amb el sufix collectiu -etum, que ha donat el cat. *olivet*, infra): usual avui al Rosselló, i ja apareix en un doc. ross. de 1430: «les *olivedes* que són prop de Sent Ginis» (Alart, *InvLC*); el *DAG.* reporta la seva presència en un altre escrit ross. de 1686;⁷ l'usa J. Sebastià Pons en una obra seva (*AlcM*). JCoromines en les seves notes preses a la zona de Trullars (1960) observa que hi són força freqüents *Les Olivedes* com a nom de partides; a més, té registrat a Pontellà *l'ulibeda d'ən tərđiy*. Notem que al Rosselló s'usa a més *oliveta*, que JCoromines va sentir a Perpinyà, i també a dues persones d'Argelers. Aquesta forma figura ja en un doc. ross. de 1224 en baix llatí: «dicitur --- *olivetam* de Pradello» (Alart, *InvLC*), i en un document de comptes de 1740 hom es refereix a «l'*olivette* de N. Dame» ben sovint, escrit també en grafia catalana *olivetes* o *oliveta* (en Desplanque, *Arch. Tbur.*, 123a). La seva aparició en un document de 1224 fa pensar si el mot rossellonès actual no fos una relíquia del llatí notarial, però és també possible que fos un compromís entre *oliveda* i *olivet*, a què ens referim a continuació. *Olivet* 'oliverar' es la forma predominant a l'Empordà i Garrotxa al costat d'*olivar* (veg. supra). JCoromines el té registrat a Boadella d'Emp. (1930) i a Cervià (Gironès, 1965) i a Cabó (Segre Mitjà, 1957), el topònim *l'Olivet del Bosc* a Trullars (Ross., 1960). L'usa Coromines, que tenia pares empordanesos: «Les cases i els *olivets* i les vinyes i les hortes i tots els béns que tantes generacions de pagesos havien aplegat per al meu benestar se n'han anat en orris» (*De plaer* VIII, pàgina 226); *AlcM* porta un ex. de Victor Català que era del Baix Empordà.⁸ *Oliverar* id. [Belv. 1805; Lab. 1840; *DFa.*] és propi del dialecte central, i s'usa també a Mall. i Men.; *oliverada* id., està recollit pel *DAG.* a Pallerols (Alt Urg.); *oliveral* id. [Escrig 1851], ultra València,⁹ se sent al Camp de Tarr., Tort., Ribera d'Ebre i a Men. (*AlcM*).

Olivella [*DTol.* 1670: «*olivella* o *alsena* (lapsus per *alquena*): *Ligustrum*»; Lacav. 1696; Cavanilles II, 323; segons *DFa.* és l'arbut *Ligustrum vulgare*, sinònim d'*olivereta* (infra), i segons *AlcM* designa a més *Cneourum tricoccum* (Mall.)]. *Olivenc*, -ca, adj.: emprat per alguns escriptors, entre ells JCarner: «Era un home ben plantat, de pell *olivenca*, cabells negres i llargs» (citat per L. Busquets, *Aport. lèxica* de J. Carner, Bna. 1977, p. 176); a més, J. M. de Sagarra, *Memòries*, p. 375, parlant de Massó i Torrents diu «era home de pell *olivenca*»; manca a *DFa.* i *AlcM*; un neologisme poc reeixit, en tot cas, i tractant-se de crear neologismes, haurien demostrat més bon gust dient (pell) *olivàcia*, que si tampoc no figura en *DFa.* i *AlcM*,